

TÜRK MÜZİĞİ MAKAM DİZİLERİNİN MODERN ARMONİYLE ÇOK SESLENDİRİLMESİ*

Turan SAĞER^{1**}, Ozan EROY¹

1: İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Müzik Bölümü, Malatya.

Özet

Bu araştırmada; Modern armoniyle dört farklı makamda düzenlenmiş dört türkünün öğrenci performanslarına olan etkisi araştırılmıştır. Araştırmanın deneysel evresinde öğrenciler 12 hafta boyunca çalıştırılmışlardır. Deneysel sürecin sonucunda, öğrenci performansları üç uzman tarafından değerlendirilmiş olup, ön-test ve son-test başarı puanlarına göre öğrencilerin başarı durumları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Müziği, Makam Dizisi, Armoni, Modern Armoni, Çok Seslendirme

HARMONIZING THE TURKISH MAQAM MUSIC SCALES USING MODERN HARMONY

Abstract

In this research; the effect of four arranged folk songs in four different maqams with modern harmony to the student's performances is studied. In the experimental period of the research the students are practiced for 12 weeks. At the end of the experimental stage, the students' performances are observed by 3 experts and the achievements of the students are determined by their pre-test and final test scores.

Key Words: Turkish Music, Maqam Scale, Harmony, Modern Harmony, Harmonizing

1. Giriş

Türk Müziğinde çokseslilik tartışmaları batının müzik sistemini tanıdığımız günden bu güne süre gelmektedir. Eğitimci, besteci, politikacı vs. hemen her kesimin katıldığı bu tartışmalar gazetelerde, dergilerde, kimi zaman da devlete ait kurumlarda sürüp gitmektedir. Türk müziğinin çok seslendirilmesi, geleneksel müzik türlerimizden hangisinin çokseslilikte kullanılacağı, ne tür çokseslilik yöntemlerinin kullanılacağı gibi tartışmalar günümüzde de devam etmektedir (Türkmen, 2007).

Albuz (2011), teknik olarak incelendiğinde Türk Müziğinin tek sesli ama çok perdeli yatay bir müzik türü, batı müziğinin ise çoksesli fakat az perdeli dikey bir müzik türü olduğu görülmesine rağmen batının armonik yaklaşımlarıyla Türk müzik sisteminin bir arada kullanılabileceğinin altını çizmektedir.

Kısaca, günümüze kadar çeşitli sistemler kullanılarak Türk müziğini çok seslendirme denemeleri yapılmıştır. Bunlar, "klasik (üçlü) armoni" ve "dörtlü (İlerici) armoni" sistemleri olarak iki başlık altında toplanabilir. Bazı eserlerde ise bu iki sistem bir arada kullanılmıştır.

Türkmen (2007) ise, bu iki sistemi benimsemekle birlikte ilave olarak "bestecinin belirli kurallara bağlı kalmaksızın bilgi ve birikimleri doğrultusunda yapmış olduğu çalışmalar" görüşünü de eklemiştir.

Uçan (1997), bu yöntemleri dört başlık altında toplamıştır. Bunları; Türk müziğini Batı müziği yöntemiyle armonize etme, genel son müzik kurallarına göre işleme, genel son müzik kuralları ışığında kendi öz

* Bu çalışma; Ozan Eroy'un, Prof. Dr. Turan Sağer'in danışmanlığında gerçekleştirilen "Türk müziği ezgilerinin modern armoniyle düzenlenerek piyano eğitiminde kullanılması" başlıklı doktora tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

** Yazışma yapılacak yazar: turan.sager@inonu.edu.tr

Makale metni 08.07.2014 tarihinde dergiye ulaştırılmış, 11.07.2014 tarihinde basım kararı alınmıştır.

yapısından çıkarılıp geliştirilen kurallara göre işleme ve belirli kurallara sıkı sıkıya bağlı kalmaksızın, mümkün olan her yolu deneyerek işleme şeklinde sınıflandırmıştır.

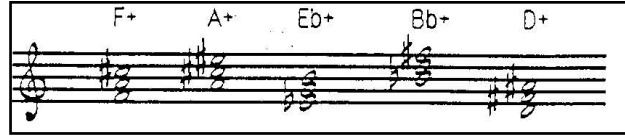
Bu çeşitli sınıflamalarla birlikte son yıllarda özellikle caz müzisyenleri konserlerinde ve kayıtlarında Türk müziği denemelerine yer vermektedirler. Yeni olan bu çalışmalarda müzisyenler modern armoni ile Türk müziği örneklerini birleştirmektedir. Modern armoninin kullanıldığı bu yeni yaklaşımlar Türk müzik kültürünün yelpazesini genişletmektedir.

1.1. Modern armonideki temel yaklaşımlar

1.1.1. Temel akor kuruluşları

1.1.1.1. Augmented (arttırılmış) üçlü akorlar

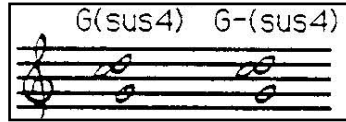
Augmented akor kısaca "Aug" veya "+" şeklinde gösterilir. Kök sese göre majör üçlü ve arttırılmış beşliden oluşur (Nettles, 1987).

Şekil 1. Augmented Akorlar (Nettles, 1987).

1.1.1.2. Suspended 4 (Geciktirilmiş Dörtlü)

Modern armonide çokça kullanılan akor yapılarından birisi dörtlü ile üçlünün yer değiştirmiş olduğu "Suspended 4" akorudur. Kısaca "Sus4" şeklinde gösterilir. (Nettles, 1987).

Şekil 2. Sus4 akoru (Nettles, 1987).

1.1.1.3. 6 ve 7'li akor kuruluşları

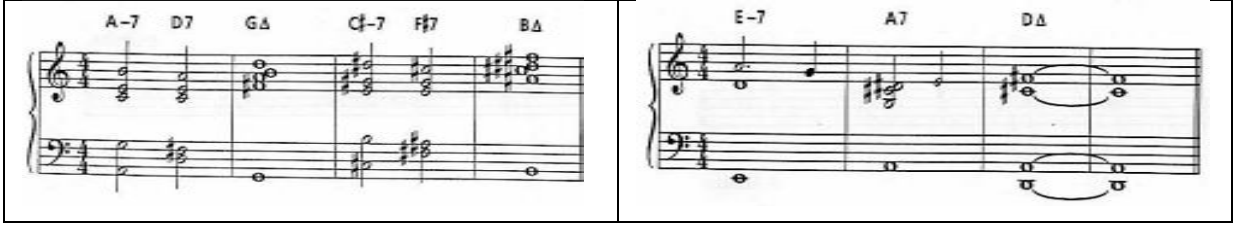
Dominant 7 sus4 Akoru	Diminished 7 (Eksilmiş 7'li akoru)
Minör-Majör 7 Akoru	Majör ve Minör 6 Akoru

Şekil 3. 6'lı ve 7'li akor kuruluşları (Nettles, 1987).

1.2. Armonik hareketler

1.2.1. II-V-I

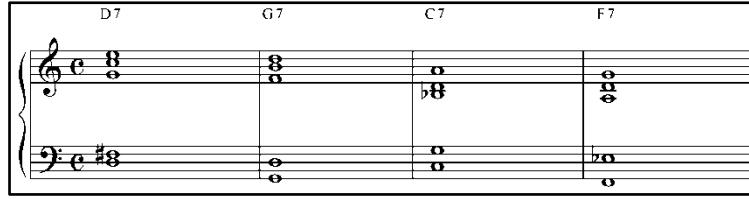
Birçok armonik harekete karşılık, II-V-I caz müzisyenlerinin en çok kullandığı yürüyüşlerden birisidir (Levine, 1995).

Şekil 4. II-V-I: Kadans Örnekleri (Levine, 1995).

1.2.2. V-V

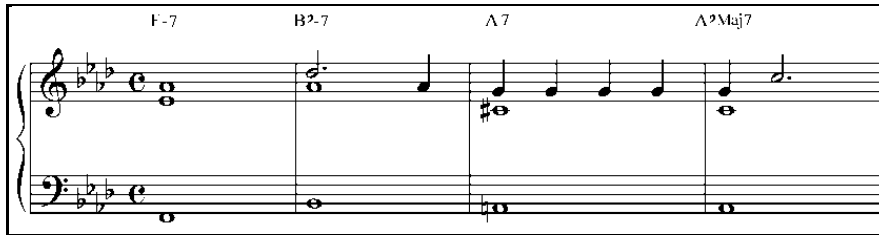
V-V yürüyüşü bir dominant akorun diğer bir dominant akora çözülme durumudur (Levine, 1995).

Şekil 5. Dominant bir akorun bir diğer dominant akora çözülmesi.

1.2.3. Tritone substitution

Modern müzikte çokça kullanılan yürüyüşlerden birisi olan II-V-I hareketi bazen kendi içinde değişime uğrar. Bu değişim içerisinde dominant akoru olan V. Derece bemol II. Derece akoru ile yer değiştirir. "Tritone Substitution" ismini bemol II. Derece ile V. Derece, #4 aralığından alır (Mantooth,1996).

Şekil 6. Tritone Substitution örneği (Levine, 1995).

1.3. Araştırmanın problemi

Araştırmanın ana problemi; "Türk müziği makam dizilerinin modern armoniyle düzenlenerek kullanılabilme durumu nedir?" şeklinde belirlenmiştir.

1.4. Araştırmanın alt problemleri

1. Türkü puanlarına ilişkin tanımlayıcı değerler nelerdir?
2. Hüseyini Türkü'yü çalan öğrencilerin ön-test-son-test performansları sonucunda son-test lehine farklılık var mıdır?
3. Segah Türkü'yü çalan öğrencilerin ön-test-son-test performansları sonucunda son-test lehine farklılık var mıdır?
4. Uşşak Türkü'yü çalan öğrencilerin ön-test-son-test performansları sonucunda son-test lehine farklılık var mıdır?
5. Hicaz Türkü'yü çalan öğrencilerin ön-test-son-test performansları sonucunda son-test lehine farklılık var mıdır?

1.5. Araştırmanın amacı

Araştırma kapsamında, Güzel Sanatlar Fakülteleri'nin müzik bölümlerinin lisans düzeyinde eğitim gören öğrenciler için, modern armoni ile düzenlenen türkülerin, öğrencilerin çalmadaki performanslarına olan etkisinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma; Uşşak, Segah, Hüseyini ve Hicaz makamlarındaki modern armoni ile düzenlenen dört türkü ile sınırlıdır.

2. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel yöntemler yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın modeli

Bu araştırma, piyano için modern armoni kullanarak düzenlenen türkülerin öğrencilerin eserleri çalmadaki performanslarının belirlenmesine yöneliktir.

Araştırmada deneysel yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın deneysel deseni "Tek Grup Ön Test- Son Test Desen olarak belirlenmiştir.

2.2. Tek grup ön test-son test desen

Bu testte deneysel işlem tek grup üzerinde test edilir. Deneklerin bağımlı değişkene ilişkin ölçümleri uygulama öncesinde ön-test, sonrasında son-test olarak aynı denekler ve ölçme araçlarıyla yapılır. Bu yöntemde tek gruba ait ön-test ve son-test değerleri arasındaki farkın anlamlılığı test edilir (Büyüköztürk vd., 2011).

Tablo 1. Tek Grup Ön Test-Son Test Desen (Büyüköztürk vd., 2011).

Grup	Ön-test	İşlem	Son-test
G	O1	X	O2

2.3. Araştırmanın deseni

Tablo 2. Araştırmanın Deneysel Deseni.

Grup	ön-test	İşlem	Son-test
G	O1	X	O2
	İlk Performans	12 Haftalık Çalışma Süresi	Son Performans

2.4. Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu; 2013-2014 eğitim-öğretim yılı güz döneminde, İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Müzikoloji ve Müzik Teknolojisi bölümlerinde öğrenimine devam etmekte olan lisans dördüncü sınıf öğrencileri (n=12) oluşturmaktadır.

2.5. Verilerin toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan "performans değerlendirme ölçeği" kullanılmıştır.

2.6. Verilerin analizi

Uzmanlar tarafından değerlendirilen "performans değerlendirme ölçeği" ile elde edilen öğrenci performans puanları SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Analizler "Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi" kullanılarak yapılmıştır.

"Wilcoxon işaretli sıralar testi olarak bilinen bu teknik, ilişkili iki ölçüm setine ait puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla kullanılır. Bu test, ilişkili iki ölçüm setine ait fark puanlarının yönünün yanı sıra miktarlarını da dikkate alır. Wilcoxon işaretli sıralar testi, a) bağımlı değişkenin en az sıralama ölçeğinde olmasını, b) gözlem çiftlerinin birbirinden bağımsız olmasını gerektirir" (Büyüköztürk, 2011).

3. Bulgular ve Yorum

3.1. Türkü puanlarına ilişkin tanımlayıcı değerler

Tablo 3. Türkü Puanlarına İlişkin Tanımlayıcı Değerler

Puan Türü	N	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	\bar{X}	Çarpıklık	Basıklık	Std.
Hüseyini Türkü	4	11.00	18.33	13.75	1.22	.78	3.32
Segah Türkü	6	9.33	17.00	13.50	-.29	-1.18	2.87
Uşşak Türkü	6	6.33	14.33	10.11	.25	-1.55	3.07
Hicaz Türkü	4	13.33	17.33	14.83	1.19	.61	1.82
Puan Türü	N	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	\bar{X}	Çarpıklık	Basıklık	Std.
Hüseyini Türkü	4	76.67	86.67	81.25	.56	.93	4.17
Segah Türkü	6	70.00	90.00	81.78	-.83	-.77	7.64
Uşşak Türkü	6	73.33	89.33	83.67	-1.17	1.21	5.91
Hicaz Türkü	4	78.33	90.00	83.75	.06	-5.65	6.29

Tablo 3'e göre, Hüseyini Türkü'ye ilişkin tanımlayıcı değerlerde ön-test değerlendirmesinde en düşük performans puanı 11 iken, en yüksek performans puanı 18.33 olup, ortalama değerin 13.75 olduğu görülmektedir. Son-test değerlendirmede ise en düşük performans puanı 76.67 iken, en yüksek performans puanı 86.67 olup, ortalama değerin 81.25 olduğu saptanmıştır.

Segah Türkü'ye ilişkin tanımlayıcı değerlerde ön-test değerlendirmesinde en düşük performans puanı 9.33 iken, en yüksek performans puanı 17 olup, ortalama değerin 13.50 olduğu görülmektedir. Son-test değerlendirmede ise en düşük performans puanı 70 iken, en yüksek performans puanı 90 olup, ortalama değerin 81.78 olduğu saptanmıştır.

Uşşak Türkü'ye ilişkin tanımlayıcı değerlerde ön-test değerlendirmesinde en düşük performans puanı 6.33 iken, en yüksek performans puanı 14.33 olup, ortalama değerin 10.11 olduğu görülmektedir. Son-test değerlendirmede ise en düşük performans puanı 73.33 iken, en yüksek performans puanı 89.33 olup, ortalama değerin 83.67 olduğu saptanmıştır.

Hicaz Türkü'ye ilişkin tanımlayıcı değerlerde ön-test değerlendirmesinde en düşük performans puanı 13.33 iken, en yüksek performans puanı 17.33 olup, ortalama değerin 14.83 olduğu görülmektedir. Son-test değerlendirmede ise en düşük performans puanı 78.33 iken, en yüksek performans puanı 90 olup, ortalama değerin 83.75 olduğu saptanmıştır.

3.2. Hüseyini türkü

Hastanenin Önüne Diktiler Çamı
Hüseyini Türkü

Türkü Düzenleme: Ozan EROym

• : 60

Piano

Şekil 7. Hüseyini Türkü.

Türk Müziği Makam Dizilerinin Modern Armoniyle Çok Seslendirilmesi

Tablo 4. Hüseyini Türkü Son-test-Ön-test Puanlarının Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi Sonuçları**.

Son-test-Ön-test	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	p
Negatif Sıra	0	.00	.00	-1.83*	.07
Pozitif Sıra	4	2.50	10.00		
Eşit	0				

* $p < .05$; **Hastane Önüne Diktiler Çamı.

Tablo 4'e göre, Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi'ne göre son-test puanları lehine anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($Z = -1.83$, $p < .05$).

3.3. Segah türkü

Beyaz Giyme Söz Olur
Segah Türkü

Türkü Düzenleme: Ozan EROY

• : 40

Piano

Şekil 8. Segah Türkü

Tablo 5. Segah Türkü Son-test-Ön-test Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları**.

<i>Son-test-Ön-test</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>p</i>
Negatif Sıra	0	.00	.00	-2.20*	.03
Pozitif Sıra	6	3.50	21.00		
Eşit	0				

* $p < .05$; **Beyaz Giyme Söz Olur.

Tablo 5 incelendiğinde, segah makamındaki türküye yönelik puanlarda anlamlı farklılık olduğu, son-test puanlarının ön-test puanlarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($Z = -2.20$, $p < .05$).

3.4. Uşşak Türkü

Hastane Önünde İncir Ağacı
Uşşak Türkü

Türkü Düzenleme: Ozan EROY

Piano *mf*

Şekil 9. Uşşak Türkü.

Türk Müziği Makam Dizilerinin Modern Armoniyle Çok Seslendirilmesi

Tablo 6. Uşşak Türkü Son-test-Ön-test Puanlarının Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi Sonuçları**.

Son-test-Ön-test	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	p
Negatif Sıra	0	.00	.00	-2.20*	.03
Pozitif Sıra	6	3.50	21.00		
Eşit	0				

* $p < .05$; **Hastane Önünde İncir Ağacı.

Tablo 6 da ki Wilcoxon İşaretili Sıralar testi sonuçlarına bakıldığında, türküye ilişkin değerlendirmede son-test puanlarının lehine anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır ($Z = -2.20$, $p < .05$).

3.5. Hicaz Türkü

Armut Dalda Dik Durur
Hicaz Türkü

• :65 Türkü Düzenleme: Ozan EROY

Piano

mf *p* *mf* *p* *mf*

Şekil 10. HicazTürkü.

Tablo 7. Hicaz Türkü Son-test-Ön-test Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları**.

<i>Son-test-Ön-test</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>p</i>
Negatif Sıra	0	.00	.00	-1.83*	.07
Pozitif Sıra	5	3.00	15.00		
Eşit	0				

* $p < .05$; **Armut Dalda Dik Durur.

Tablo 7'ye bakıldığında, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi'ne göre son-test puanları lehine anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($Z = -1.83$, $p < .05$).

4. Sonuç ve Öneriler

4.1. Sonuç

Bu araştırmanın sonucunda;

- Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi'ne göre Hüseyini türküye ilişkin değerlendirmede son-test puanları lehine anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna varılmıştır.
- Segah makamındaki türküye yönelik puanlarda anlamlı farklılık olduğu, son-test puanlarının ön-test puanlarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin türküyü çalmada gelişim gösterdikleri sonucuna varılmıştır.
- Uşşak türküye ilişkin puanlarda anlamlı farklılık olduğu, son-test puanlarının ön-test puanlarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin türküyü çalmada gelişim gösterdikleri sonucuna varılmıştır.
- Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi'ne göre hicaz türküye ilişkin değerlendirmede son-test puanları lehine anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

4.2. Öneriler

- Müzik eğitimi verilen kurumlarda klasik armoni dersinin yanında modern armonin de öğrenciye öğretilmesi,
- Müzik bölümlerinde öğrenim gören öğrenciler için Türk Müziği eksenli eserlerin seviyeye uygun bir şekilde modern armoniyle düzenlenmesi ve bu modellerin sayılarının çoğaltılması,
- Müzik eğitimi veren kurumlarda armoni derslerinde modern armoni ile klasik armoni arasındaki farkların öğrencilere aktarılması önerilir.

Kaynaklar

1. Albuz, A. 2011. *Türk Müziğinde Çokseslilik Yaklaşımları*. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi. 1(1):51-66.
2. Büyüköztürk, Ş. Çakmak, E. K. Akgün, Ö. E. Karadeniz, Ş. Demirel, F. 2011. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (10. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
3. Büyüköztürk, Ş. 2011. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. (14. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
4. Levine, M. 1995. *The Jazz Theory Book*. Petaluma: Sher Music Company.
5. Mantooth, F. 1986. *Voicing for Jazz Keyboard*. U.S.A: Hal Leonard Publishing Corporation.
6. Nettles, B. 1987. *Harmony I*. Boston: Berklee College of Music.

Türk Müziği Makam Dizilerinin Modern Armoniyle ok Seslendirilmesi

7. Türkmen, U. 2007. *Türk Müziğinde okseslilik Tartışmaları*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 9(1):177-194.
8. Uçan, A. 1997. *Müzik Eğitimi*. (2. Basım). Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.